

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2021. október 18.

**MAGYAR NYELV
ÉS IRODALOM**

**KÖZÉPSZINTŰ
ÍRÁSBELI VIZSGA**

**JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI
ÚTMUTATÓ**

EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA

A szövegértési feladatok megoldásának értékelése, pontozása

- A válaszokra csak a javítási-értékelési útmutatóban megadott pontszámok, illetve részpontszámok adhatók. Fél pont nem adható.
- A hiányzó válasz minden esetben 0 pont.
- Az értékelő tanár a dolgozatban jelölje és pontozza a helyesírási hibákat, és a pontszámot adja hozzá a szövegalkotási feladat helyesírási pontszámaihoz. A helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.
- A javító tanár csak az útmutatóval lényegében egyező tartalmú választ értékelheti pontokkal. A megfogalmazás természetesen eltérhet a javítási útmutatótól. Több helyes válasz esetében a lehetőségeket [/] jel különíti el egymástól.
- Amennyiben a vizsgázó a feladatban előírnál több választ ír, akkor az első (megadott számú) megoldást kell figyelembe venni.
- A pontozásban figyelembe kell venni a felelet megfogalmazását is, amennyiben azt az útmutató előírja.

*Olvassa el figyelmesen az alábbi szöveget, majd válaszoljon a kérdésekre!
Egyes feladatok végén zárójelben adjuk meg a megoldást segítő szövegrészlet számát.*

Braun Tibor: A könyvek illata

1. Miért vonzódnak a könyvekhez? Egyesek szerint elsősorban tartalmuk miatt. Mások számára döntőek lehetnek fizikai jellemzőik, elbűvölő címlapjuk, vászon- vagy bőrkötésük, jó tipográfiájuk¹, kellemes tapintású papírjuk. Vannak azonban, akik sokkal érzelmibb módon vonzódnak, kötődnek a könyvekhez, a fentiekén túlmenően egyszerűen élvezik illatukat.

2. Könyvek már körülbelül 4500 éve vannak velünk. Az elsők, körülbelül Kr. e. 2400-ból, Egyiptomból származnak. Azokat még papiruszra írták, amit úgy készítettek, hogy a papirusznövény szárait lapként összepréselték és fakalapáccsal simára egyengették. Tekercsben tárolták, mert a hajlítást nem bírták. Persze a papirusztekercsek mások, mint a könyvek, amiket egyéni lapok gyűjteményeként ismerünk ma. A korszerűbb alakú könyvek Kr. e. I. században jelentek meg. Ezeknek előnyére szolgált, hogy a tekercsnél könnyebben olvashatóak, és hatékonyabban tárolhatóak voltak. Régen minden könyv kézi munkával készült, bennük a szöveg íródeák kezével íródott. Kr. u. 800-ban egy nagy könyvtár körülbelül 500 könyvet tartalmazott. 1045-ben Bi Sheng kínai feltaláló porcelánból készült nyomtatót alkotott. Sajnos sem azt, sem az azzal készült könyveket mindmáig nem találták meg. Így a nyomtatás és a nyomdagép feltalálását Gutenbergnek tulajdonítják 1450 körül. 1800-ban egy nyomdagép már több mint 1000 lapot nyomtathatott óránként. Ezzel szemben a jelenlegi [...] digitális eljárással előállított könyvek esetében a nyomtatott oldalszám túlszárnyalja a 100 milliót.

3. Miért kedveljük annyira a könyvek illatát? A választ az emberi agyban kereshetjük. A szaglás érzése, érzékelése erősen kötődik az emlékezethez. A szaglószervi gumó, ami az illatokat érzékeli, része annak a területnek az agyban, amit limbikus rendszernek nevezünk. [...] Illatok nem dolgozhatók fel, amennyiben nem haladnak át az agy olyan részein, amelyek az emlékezeti hatásokkal kapcsolatosak. Ezt a folyamatot a pszichológusok az író Marcel Proustról Proust-jelenségnek nevezik. Az említett író közismert művében, *Az eltűnt idő nyomában* lapjain írta le, hogy főszereplője hogyan élte át a teába mártott sütemény illata, íze által kiváltott gyermekkori emlékeit.

4. Az úgynevezett gutenbergi forradalomnak és a nyomtatás fejlődésének tulajdoníthatóan a könyvek mindenütt jelenlévő tárgyakká váltak. Fizikai formájukban nemcsak tárgyak, amik illatukkal vonzanak, hanem arra is alkalmasak, hogy igénybe vegyék az összes emberi érzéket. Ezek közül természetesen a látás a legnyilvánvalóbb, szemünk a szövegek látványára, valamint az ábrák dekódolására szolgál. Következik a tapintás, amit nemcsak akkor használunk, amikor kézbe veszünk egy könyvet, és oldalait lapozgatjuk,

---

¹ Tipográfia: valamilyen kiadványban alkalmazott nyomdai előírások összessége.

---

hanem akkor is, amikor írásra és olvasásra a nem látók a Braille-rendszert veszik igénybe. Végül a hang, amit az oldalak lapozgatásával érzékelünk, zenét jelenthet füleinknek.

5. A könyvek csaknem teljes egészében szerves anyagokból készülnek, úgymint papír, festék és ragasztók. Amikor orrunkhoz emelünk egy új könyvet, a papír, a nyomdafesték és a könyvkötő ragasztójának illatát érezzük. Azonban az új könyvek illatai különbözőek lehetnek, mert a mai modern időkben a könyvek előállításánál eltérő papírkészítési, ragasztási módszereket alkalmaznak. Ez megnehezíti a jellemző vegyületek meghatározását, amelyek illatukhoz hozzájárulnak. [...]

6. A régi könyvek illata a papírból, annak összetevőiből és az abban lévő adalékanyagok kémiai bomlásából származik. A papír egyéb vegyületek mellett cellulózt és lignint tartalmaz. Ez utóbbi a több mint százéves könyvekben van inkább jelen. A cellulóz és a lignin a papírkészítéshez használt faanyagból ered. Minőségi papírok kevesebb lignint tartalmaznak, az újságpapírban azonban több a lignin. [...]

7. Érdekességként említést teszünk egy vizsgálatról, amelyet a Londoni Egyetem kutatói végeztek a Szent Pál Székesegyház, Durham Központi Könyvtárában. A vizsgálat során felkérték a könyvtár aznapi látogatóit, hogy sorolják fel a szippantott illatokat, amiket látogatásukkor a könyvtárban észleltek. Az eredmények azt mutatták, hogy a látogatók fás, füstös, mandulás, szúrós, virágos szagokat említettek. Ezek nagyjából megfeleltek az illékony szerves vegyületeknek, amiket a kémiai eljárásokkal régi könyvek illatai között azonosítottak.

8. Amikor illatokról teszünk említést, nem hagyhatjuk ki a parfümöket. A parfüm története az ókorig vezethető vissza. Maga a szó a latin *per fumum* (füstön keresztül) kifejezésből ered. Az illatkeverés művészete először az ókori Egyiptomban jelent meg, később a rómaiak és az arabok tökéletesítették. A világ első ismert parfümkészítője, Tapputi a Kr. e. II. évezredben élt Mezopotámiában. A legrégebb, mintegy 4000 éves parfümériát egy 2004-es ásatáson tárták fel olasz régészek Cipruson. A VIII-IX. században elindult a parfüm igazi karrierje. Több parfümgyártási technológiát fejlesztettek ki és tökéletesítettek, például a desztillálást, a lepárlást vagy a leszűrést. Számos parfümreceptet is kikísérleteztek. A parfümök a XI-XIII. században érkeztek meg Európába Arábiából a kereskedők és a kereszteslovagok közvetítésével. A XIX. századi parfümök már erősen különböztek a korábbiaktól, változott az ízlés, és a modern kémia is számtalan új technológiával jelentkezett. A század végéig elsősorban növényi olajokból készítettek parfümöket, később állati eredetű anyagokat is használtak. A XX. században megszülettek, divatba jöttek az első, kémiai úton előállított parfümök is, és ezzel a parfümgyártás ipari méreteket öltött.

9. Ezek után nem meglepő, hogy a kétezres évek elején a közismert Chanel nevű francia ruházati és parfümgyártó cég világhírű elnöke, Karl Lagerfeld volt az, aki rajongóinak legnagyobb döbbenetére megalkotta és piacra dobta a régi és új könyvek illatának megfelelő *Paper Passion* nevű parfümöt. Ezután új és régi könyvek illatára emlékeztető parfümöt számos parfümgyár kezdett gyártani. [...] Gutenberg, ha élne, mosolygós elégedettséggel szemlélhetné találmánya évezredes „karrierjét” és azt, hogy ma még mindig velünk van, és egyre intenzívebben használjuk a XXI. század elején is. Pedig az elektronikus rögzítés által nem kis veszély fenyegette az előző évszázad során, amikor egyre erélyesebben húzták meg a vészharangot a könyvnyomtatás és a könyvkiadás fölött. Talán leghallhatóbban akkor, amikor Marshall McLuhan 1962-ben közzétette a nyomtatás kultúrtörténetét eredeti módon jellemző, de a könyvnyomtatás végét is megjövendölő keserédes, óriási sikerű bestsellerét. Kimondanunk sem kell, hogy McLuhan jóslata nem vált be. Ellenben a régi és új könyvek illata folyamatosan ejti rabul az olvasókat, és tanulmányozása tudományos kutatások tárgyává vált. Azt viszont Ray Bradbury² nem érthette meg, hogy a számítógépek szerelmeseinek használatára is létrehoztak egy parfümöt. A *MyBook* elnevezésű parfüm a frissen csomagolt vadonatúj laptop illatát érzékelteti.

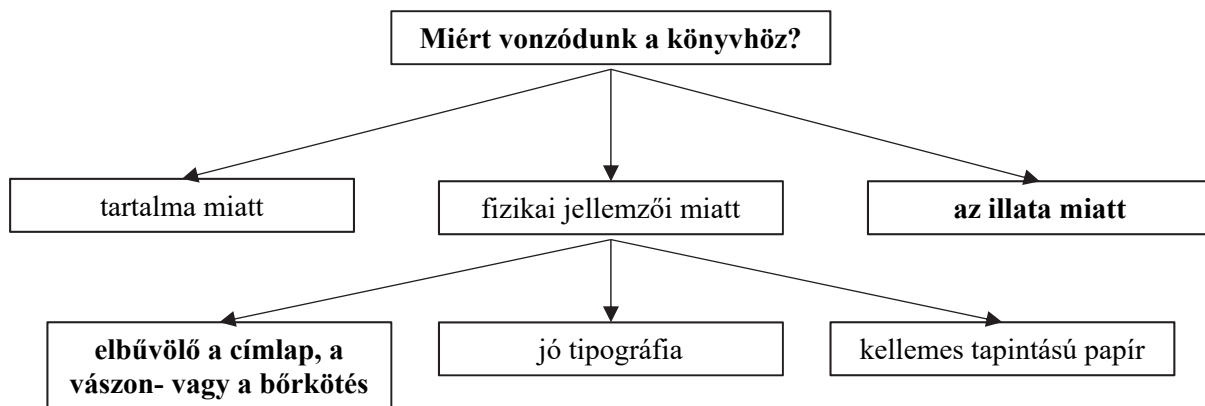
² Ray Bradbury (1920–2012) amerikai író. *Fahrenheit 451* című regénye egy olyan jövőbeli világban játszódik, ahol betiltották az olvasást, és elégették a könyveket.

Módszertanilag indokolható célból a feladathoz igazított, szerkesztett szöveg.

A cikk a *Természet Világa* 2018. szeptemberi számában (149. évf. 9. sz.) jelent meg.

Forrás: <https://termvil.hu/2018/10/11/a-konyvek-illata/>

1. A szöveg 1. bekezdése arra keresi a választ, miért vonzódunk a könyvekhez. Töltse ki az alábbi ábrát az első bekezdés információi alapján!

Adható: 4, 3, 2, 1, 0 pont.

Egy helytálló közlés: 1 pont

2. A Kr. e. I. század változást hoz a könyvek alakjában. Nevezzen meg két indokot, miért szolgált a könyvek előnyére ez a változás! (2)

- könnyebben olvashatók (voltak a papirusznál)
- hatékonyabban tárolhatók

Adható: 2, 1, 0 pont

Egy helytálló közlés: 1 pont

3. „A nyomtatás és a nyomdagép feltalálását Gutenbergnek tulajdonítják 1450 körül” – írja a szöveg. Ön szerint ez a mondat tartalmában megegyezik-e azzal az állítással, hogy: A nyomtatást és a nyomdagépet Gutenberg találta fel 1450 körül. Fejezze be a megkezdett mondatokat, mindkét választát támassza alá a szöveg alapján! (2)

Igen, Gutenberg a nyomdagép feltalálója, mert korábról (1450 előtről) nem került (még) elő nyomdagép / sem azzal készült szöveg.

Nem, nem Gutenberg a nyomdagép feltalálója, mert tudomásunk van arról, hogy jóval Gutenberg előtt (1045-ben) Bi Sheng kínai feltaláló már készített nyomtatót (porcelánból), és nyomtatott vele könyveket (jóllehet ezek nem kerültek még elő).

Adható: 2, 1, 0 pont

Egy helytálló közlést tartalmazó mondat: 1 pont

4. A cikk megidézi a XX. századi francia irodalom jeles alakját, Marcel Proust íróét. (3)

- a) Mit neveznek a pszichológusok Proust-jelenségnek? Válaszát egész mondatban fogalmazza meg!

A pszichológusok Proust-jelenségnek azt a folyamatot nevezik, amelynek során a szagok, illatok múltbéli emlékeket idéznek fel / a szaglás tehát erősen kötődik az emlékezethez. / A pszichológusok szerint az illatokat csak akkor dolgozzuk fel, ha azok áthaladnak az agy olyan részein, amelyek emlékezeti hatásokkal kapcsolatosak.

Adható 2, 1, 0 pont. Egy érdemi válasz 1 pont. Nyelvi megformálás 1 pont.

A megadott mondat tartalmával egyező más megfogalmazás is elfogadható.

- b) Miért éppen Marcel Proustról nevezték el ezt a jelenséget? Válaszát egész mondatban fogalmazza meg!

Marcel Proust *Az eltűnt idő nyomában* című regényében leírja, hogy főszereplőjében a teába mártott sütemény illata és íze gyermekkori emlékeket idézett fel. /A szaglás, az illatok érzékelése képes emlékeket felidézni, ahogy ez *Az eltűnt idő nyomában* című regényben is történt. / Proust ír arról *Az eltűnt idő nyomában* című regényében, hogy a teába mártott sütemény íze, illata idézi fel a főszereplő gyerekkori emlékeit.

Adható 2, 1, 0 pont. Egy érdemi válasz 1 pont. Nyelvi megformálás 1 pont.

A megadott mondat tartalmával egyező más megfogalmazás is elfogadható.

5. A gutenbergi forradalomnak köszönhetően a könyvek „mindenütt jelenlévő tárgyakká váltak”, amelyek érzékszerveinkkel felfoghatók. A 4. bekezdés közlései alapján nevezze meg pontosan az egyes érzékterületeket, amelyekkel a könyveket érzékeljük, illetve idézze pontosan azokat a szövegrészeket, amelyek az érzékelés folyamatát írják le!

Érzék(terület) pontos megnevezése	Idézett szövegrész, amely az érzékelés folyamatát írja le
szaglás	„tárgyak, amik illatukkal vonzanak”
látás	„szemünk a szövegek látványára, valamint az ábrák dekódolására szolgál”
tapintás	„kézbe vesszünk egy könyvet és oldalait lapozgatjuk” / „írásra és olvasásra a nem látók a Braille-rendszert veszik igénybe”
hallás	„a hang, amit az oldalak lapozgatásával érzékelünk, zenét jelenthet füleinknek”

Adható 4, 3, 2, 1, 0 pont.

Csak az érzékterület pontos megnevezése fogadható el.

Minden helyesen kitöltött **sorért 1** pont adható. A megadott sorrendtől természetesen el lehet térni.

6. Döntse el az olvasott szöveg alapján az alábbi állításokról, hogy igazak-e vagy hamisak! Írja a megfelelő betűjelet az állítás mellé a táblázat 2. oszlopába! (I = igaz, H = hamis)
(2, 7, 8, 9)

A legrégebb, a régészek által feltárt parfüméria valamivel idősebb, mint a papiruszra írt könyvek.	H
Marshall McLuhan könyvét hatalmas érdeklődés kísérte a hatvanas évek elején.	I
A digitális eljárással előállított könyvek esetében a napi nyomtatott oldalszám meghaladja a 100 milliót.	I
A Durham Központi Könyvtár látogatói által említett illatok teljes mértékben megegyeztek a régi könyvek illatát adó szerves vegyületek illatával.	H

Adható 4, 3, 2, 1, 0 pont
Minden jó válasz 1 pont.

7. Milyen kapcsolat van a könyvek és a kémia tudománya között? Említsen két kapcsolódási pontot a szöveg alapján! (5, 6, 7)

- a könyvek előállítása során kémiai eljárásokat alkalmaznak
- a könyvek szerves anyagokból készülnek, ezeket az anyagokat a (szerves) kémia vizsgálja
- a könyvek illata a papírból, annak összetevőiből, és az abban lévő adalékanyagok kémiai bomlásból származik
- kémiai eljárásokkal azonosították a régi könyvek illékony szerves vegyületeit, melyek a könyvek illatanyagát hordozzák

Adható 2, 1, 0 pont
Egy helytálló közlés 1 pont.

8. Nevezzen meg a szöveg alapján egy-egy okot, ami miatt (5, 6)

a) az új könyvek illata eltér egymástól!

- a könyvek előállítása során sokféle kémiai eljárást / többféle papírkezelési módszert / más ragasztóanyagokat / más nyomdafestéket használnak

b) a régi könyvek illata eltér az új könyvek illatától!

- a régi könyvekben jellemző volt a lignin használata / a régi könyvek több lignint tartalmaznak / a régi könyvekben mások az adalékanyagok, s így azok bomlástermékei is

Adható 2, 1, 0 pont
Egy helytálló közlés 1 pont.

9. Nevezzen meg három tudományterületet a kémián kívül, amelyet a szöveg kapcsolatba hoz a könyvvel! Egy-egy rövid utalással, példával támassza alá állítását a szöveg alapján! Töltse ki a táblázatot!

Lehetséges válaszok:

Tudományterület	Egy rövid utalás, példa a szöveg alapján
biológia	szaglószerveci gumó, limbikus rendszer, az agy részei
történelem	Kr. e. 2400-ból, Egyiptomból származnak
pszichológia	emlékezeti hatások, Proust-jelenség
régészet	egy 2004-es ásatáson tárták fel
informatika	digitális eljárás, digitalizálás, laptop

Adható 3, 2, 1, 0 pont

Egy helyesen kitöltött sor 1 pont. Más tudományterület (pl. kultúrtörténet, gépészet) is elfogadható a hozzá tartozó, szövegből vett példával alátámasztva. A **parfümgyártást** tudományterületként nem fogadjuk el.

10. Alkossa meg a hiányzó első vagy második tagmondatot az alábbi mondatokban! Válaszát a 6., a 7. és a 8. bekezdés logikai összefüggéseire, valamint a tagmondatok között megadott kötőszóra alapozza! Figyeljen arra, hogy csak egy tagmondatot szabad alkotnia!

Lehetséges megoldások:

- a) **A régi könyvek illata nemcsak a papírjukból és annak összetevőiből, hanem a bennük lévő adalékanyagok kémiai bomlásából is származik.**
- b) **A Londoni Egyetem kutatói kémiai eljárásokkal többfajta illatot azonosítottak, amelyek nagyjából megegyeztek a könyvtárlátogatók által felismert / megnevezett illatokkal / a régi könyvek illatával.**
- c) **A parfümgyártás ipari méreteket öltött, hiszen megszülettek a kémiai úton előállított parfümök is.**

Adható 3, 2, 1,0 pont

Csak a tartalmi és nyelvhelyességi szempontból kifogástalan mondatokra adható **1** pont. Minden más, a megadott szempontoknak megfelelő mondat (amely tartalmilag a 6-8. bekezdésekre utal vissza, illetve a tagmondatok között megadott kötőszót figyelembe veszi) elfogadható.

Ha a válasz nem tekinthető tagmondatnak, akkor nem adható pont.

11. *A könyvek illata* című cikk a *Természet Világa* folyóiratban 2018-ban megjelent tudományos-ismeretterjesztő szöveg, amelynek elsődleges célja az ismeretközlés. A megadott szempontok alapján igazolja, hogy az írásmű valóban megfelel a tudományos ismeretterjesztés ismérveinek! Válaszait a 8. és a 9. bekezdés alapján fogalmazza meg, minden szemponthoz egy-egy példát írjon!

Lehetséges válaszok:

- a) ténszerűség; adatokkal alátámasztott tények (8)
A világ első ismert parfümkészítője, Tapputi a Kr. e. II. évezredben élt Mezopotámiában. / A legrégebb, mintegy 4000 éves parfümériát egy 2004-es ásatáson tárták fel olasz régészek Cipruson. / A parfümök a XI-XIII. században érkeztek meg Európába Arábiából a kereskedők és a kereszteslovagok közvetítésével.
- b) szakszavak használata (8)
desztillálás / lepárlás / leszűrés / technológia
- c) idegen szavak használata és magyarázata (8)
a latin *per fumum* (füstön keresztül) kifejezésből ered
- d) stílust színesítő érzékletes kifejezés, szólás (9)
húzták meg a vészharangot / meghúzták a vészharangot / ejti rabul / a találmány „karrierje”

Adható 4, 3, 2, 1, 0 pont

12. A szöveg két konkrét parfümmárkát említ, a *Paper Passion* és a *MyBook* nevű parfümöket.

a) Miben hasonlít és miben különbözik a két illat? Fogalmazzon meg egy-egy állítást a szöveg 9. bekezdése alapján!

Hasonlóság a két parfüm / illat között	Különbség a két parfüm / illat között
mindkettő az olvasáshoz / könyvekhez kötődő illat / az olvasást felidéző illat / mindkettő valamire emlékeztet	az egyik / a <i>Paper Passion</i> a papír alapú könyvek illatát, míg a másik / a <i>MyBook</i> a digitális könyv / új laptop illatát idézi

Adható 2,1,0 pont

Más helyálló válasz, megfogalmazás is elfogadható.

b) Ön szerint a *MyBook* nevű parfüm mikor jelenhetett meg a piacon? Jelölje be azt az időszakot (tegyen X-et a megfelelő helyre/helyekre), amelyet helyesnek gondol!

VAGY

Adja meg évszámokkal a parfüm lehetséges megjelenési idejét!

Csak az egyik megoldást választhatja!

1970	1980	1990	2000	2010	2020
				X	X
				X	

VAGY

**A parfüm lehetséges megjelenési ideje (évszám/évszámok):
2012 és 2018 között / 2013 és 2017 között**

Adható 2, 1, 0 pont

2 pont a helyes válaszra adható, 1 pont a részben helyes válaszra adható. 0 pont a rossz válasz.

Ha a vizsgázó mindkét módon válaszol,

- és mindkét válasza helyes, akkor megkapja a 2 pontot
- de csak az egyik megoldása helyes, akkor 0 pontot kap

A kérdésre (mikor jelenhetett meg a parfüm?) adott válaszát indokolja két válaszelemmel a szövegből vett információk alapján!

- Ray Bradbury nem érthette meg, hogy létrehozták a *MyBook* nevű parfümöt. Bradbury 2012-ben halt meg, tehát a parfüm **legkorábban** ebben az évben jelenhetett meg / Bradbury halála után.
- A cikk 2018-ban jelent meg, és a parfüm megjelenéséről már múlt időben beszél. Tehát a parfüm **legkésőbb** 2018-ban jelent meg / a cikk megjelenése előtt.

Adható 2, 1, 0 pont

2 pont a helyes válaszra adható, 1 pont a részben helyes válaszra adható. 0 pont a rossz válasz.

Amennyiben a vizsgázó azt az évet, amelyben Bradbury meghalt, illetve a cikk megjelent, már nem tekinti lehetséges válasznak, és 2013 és 2017 közé teszi a parfüm megjelenését, szintén jó válasznak kell tekinteni.

ÉRVELÉS VAGY GYAKORLATI SZÖVEGALKOTÁSI FELADAT

A javítási-értékelési útmutató tartalmi elemeitől eltérő minden jó választ el kell fogadni!

A vizsgázó teljesítményének értékelését nem befolyásolhatja sem az, ha az értékelő személyes értékítélete eltér a feladatban tárgyalt probléma, kérdés, jelenség általánosnak tekinthető megítélésétől, sem az, ha a vizsgázó véleménye eltér az általánosnak tekinthető megközelítéstől.

Az értékelés általános elvei

1. Az érvelés vagy gyakorlati szövegalkotási feladat javítási-értékelési útmutatója két részből áll: a mindkét feladattípusra vonatkozó általános értékelési szempontokból, valamint az egyes feladatokhoz tartozó feladatspecifikus értékelési szempontokból. A megoldás értékelésekor az általános és a feladatspecifikus szempontokat egyaránt figyelembe kell venni.
2. Az általános értékelési szempontok az elvárható teljesítményt írják le. Amilyen mértékben teljesülnek az egyes szempontokhoz tartozó kritériumok, a javító tanár ezzel arányosan ítéli meg a szempontokhoz rendelt pontszámot. A feladatspecifikus értékelési szempontok közlik az adott feladathoz kapcsolódó lehetséges tartalmi elemeket, valamint a konkrét feladatkiírás függvényében megítélhető pontszámokat.
3. Az értékelés során kizárólag a kitűzött két feladat valamelyikére adható pont. A vizsgázó összesen 0 pontot kap, amennyiben a feladatot egyáltalán nem oldotta meg, továbbá ha nem a feladat témájáról írt. Ebben az esetben a szerkezet és a nyelvi minőség pontszáma is csak 0 lehet.

4. Ha a vizsgázó két feladatot is megoldott, és nem jelezte egyértelműen, melyiket szánja végleges megoldásnak, a sorrendben először szereplő feladatot kell értékelni.
5. Az értékelő tanár a dolgozatban jelöli a tartalmi, a szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibákat, valamint a feladatkiírás szempontjából releváns helyes válaszelemeket. A jelöléshez, valamint a helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.
6. Az elvárt terjedelemtől való eltérés pontveszteséggel jár, ideértve az alacsonyabb vagy a jelentősen magasabb szószámú kidolgozást. A kirívóan rövid terjedelmű kidolgozás (max. 60 szó) összesen 0 pont. A rövid terjedelmű (60–120 szó) kidolgozás értelemszerűen mindhárom fő értékelési szempont szerint arányosan csökkenő pontszámokkal értékelendő. A jelentősen hosszabb terjedelem esetén (300 szó fölött) a szerkezeti pontszám csökkentendő.

Általános értékelési szempontok

Tartalmi minőség – érvek, állítások, gondolatok	4–0 pont
<ul style="list-style-type: none"> - A vizsgázó írásműve a feladatban kijelölt problémához, témához kapcsolódik. - Az írásmű a feladatban kijelölt valamennyi szempontra utal, kitér, válaszol. - Az írásmű megfelelő mennyiségű érvet, állítást tartalmaz. - Az írásmű bizonyítja, hogy a vizsgázó megértette a feladatot, a problémáról képes hiteles, tárgyyszerű, ugyanakkor személyes véleményt alkotni. - A vizsgázó által kifejtett tartalmi elemek és állítások életszerűek, problémaérzékenyek, érvekkel alátámasztottak és meggyőzőek. - A szöveg koherens, nem jellemzőek az egymásnak ellentmondó állítások, gondolatok, javaslatok. - A szövegben nincsenek tárgyi tévedések. 	
Szerkezet	3–0 pont
<ul style="list-style-type: none"> - A szöveg megfelel a kijelölt szövegtípus, szövegműfaj követelményeinek. - Szerkezeti egységei világosan azonosíthatóak. - A szöveg gondolatmenete logikus és arányos felépítésű, kerüli az önismétlést, és nem tartalmaz logikai hiányt. - A szöveg bekezdésekre oszlik. - A szöveg megfelelően alkalmazza a jelentésbeli és a grammatikai kohézió eszközeit. - A szöveg megfelelő terjedelmű (120–200 szó között). 	
Nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség)	3–0 pont
<ul style="list-style-type: none"> - A vizsgázó a szövegtípusnak, szövegműfajnak és a beszédhelyzetnek megfelelő nyelvi regisztert használ. - A beszédhelyzethez, témához illő találó, pontos szókinccs és kifejezések jellemzik a szöveget. - A szöveg a beszédhelyzethez, műfajhoz illő szerkezeti felépítésű és modalitású mondatokat használ. - A szöveg nyelvhelyességi szempontból kifogástalan. 	

Feladatspecifikus értékelési szempontok

ÉRVELÉS

Az alábbiakban egy interjúrészletet közlünk dr. Gede Mátyással, az ELTE IK Térképtudományi és Geoinformatikai Intézet egyetemi docensével:

„– Milyen jövőjét látja a térképészetnek, vagy akár jelenét most, mikor mindenki zsebében ott lapul a Google Maps?

– Amióta ezek a webes térképszolgáltatások és navigációs kütyük elterjedtek, a turistatérképek és autóstérképek piaca komolyan visszavetődött. De észre kell vennünk, hogy térképek nélkül el vagyunk veszve a világban. Azt sem szabad elfelejteni, hogy mi a térkép célja. A webes szolgáltatásoknál a tartalom nagy része automatikusan generálódik valamilyen adatbázisból, látszik rajta, hogy nem az ember csinálta, így sokszor éppen a stílus hiányzik belőle, ami az átláthatóságot segítené. Ezt persze nem vesszük észre, mert bármikor belenagyíthatunk egy adott területbe, egészen addig, amíg ki nem nyomtatjuk. A nyomtatott, statikussá vált webes térkép használhatatlan.”

Forrás: https://www.eletestudomany.hu/tudomany__technika__muveszet

Feladat:

Ön szerint végleg leáldozott a papír alapú térképek ideje? Ön mit használ utazásai során a tájékozódáshoz ismeretlen helyen? Fejtse ki véleményét 3-5 egymástól jól elkülöníthető érvvel, hivatkozzon a felvezető szövegben olvasottakra és személyes élményeire is! Írása 120–200 szó terjedelmű legyen!

Lehetséges tartalmi elemek – érvek, állítások, gondolatok:

A maximális 4 pont akkor adható meg, ha az általános értékelési szempontok mellett az alábbi feltételek is teljesülnek:

- A vizsgázó legalább három, maximum öt világosan kifejtett, egymástól lényegében jól elkülönülő érvet fogalmaz meg a fölvetett kérdéssel kapcsolatban. (Megfogalmazható a két vélemény közötti köztes álláspont is.)
- A vizsgázó – akár köztes véleményt megfogalmazó – álláspontja jól azonosítható, belső ellentmondástól mentes abban a kérdésben, hogy a webes térképszolgáltatásokat vagy a papír alapú térképeket részesíti-e előnyben; mérlegre teszi a lehetséges érveket.
- A vizsgázó utal a felvezető szöveg megállapításaira, és legalább egy személyes élményt nevez meg álláspontja alátámasztására.

Amennyiben az a)-b)-c) kritérium valamelyike nem teljesül, kritériumonként 1-1 pont, összesen 3 pont levonható a Tartalmi minőségre az általános értékelési szempontok alapján megítélhető pontszámból.

Lehetséges érvek a webes térképszolgáltatások és a „navigációs kütyük” mellett:

- A GPS (Global Positioning System – Globális Helymeghatározó Rendszer) a Föld bármely pontján, a nap 24 órájában három dimenzióban működik a földfelszínen, vízfelszínen vagy levegőben.
- Napjainkban az internet használata általánossá vált, az emberek számtalan szolgáltatást köszönhetnek a világhálónak, így könnyedén juthatnak hozzá az útvonaltervezéshez is.
- A Google Térkép (angolul: Google Maps) a Google által fejlesztett térképszolgáltatás ingyenes.
- A Google Térkép alkalmazásával szabadon mozgatható és nagyítható térképek segítik a közlekedésünket, utazásunkat.

- A műholdképeknek sokféle alkalmazási területe van, többek között a térképészet, a mezőgazdaság, a geológia, az erdészet, a vidékfejlesztés és a hírszerzés.
- A webes térképszolgáltatások nem feltételeznek földrajzi, tájolási ismereteket.
- A webes térképszolgáltatások előnye, hogy feltűntetik a közlekedési problémákat, veszélyhelyzeteket (útlezárás, baleset stb.), valamint a traffipaxot (közúti sebességmérő műszerek) is.
- Az egyik legnépszerűbb navigációs rendszer a Waze, amely abban különbözik a hagyományos GPS alapú navigációs szoftverektől, hogy közösségi alapon működik, vagyis a felhasználók által elért átlagsebességek valamint jelentéseik alapján tervezi az útvonalat a többiek számára.
- A Waze-t 2017 óta világszerte használják és működtetik az autósok. Az autósok egymáshoz kapcsolódva és együttműködve fokozhatják egymás vezetési élményét. A Waze, amely egy közösségen alapuló forgalmi és navigációs alkalmazás, magánautók közösségi navigációs eszközeként készült.
- Autóvezetés közben a kihangosítónak köszönhetően biztonságosabb a közlekedés a jól beállított navigációs rendszerrel.

Lehetséges érvek a papír alapú térképek mellett:

- A térképészet maga a térképkészítés tudománya, technikája és művészete. A körülöttünk lévő valóságot kicsinyítve, méretarányosan, leegyszerűsítve, egységes rendszerben ábrázoljuk.
- A térképészetnek nagyon fontos szerepe van minden egyéb tudomány számára a vizualizációban, hogy kérdésekre látványos, érthető válaszokat adjunk.
- A mindennapi gyakorlata ennek nem bonyolult, de van néhány fontos elv, mint az egységesség, az olvashatóság, a célközönségtől és a témától függő módszertani különbségek.
- *„A webes szolgáltatásoknál a tartalom nagy része automatikusan generálódik valamilyen adatbázisból, látszik rajta, hogy nem az ember csinálta, így sokszor éppen a stílus hiányzik belőle, ami az átláthatóságot segítené.”*
- *„Hegymászótúrához a papír turistatérképet még nem tudta fölülmúlni semmilyen automatikusan generált webes térkép, de terepen már érdemes telefont vagy GPS-t is használni a tájékozódáshoz.”*
- *„De ne felejtjük el, hogy a papír térkép akkor is használható, mikor nincs műholdjel vagy lemerült az akkumulátor.”*
- *„Legfontosabb tudni, hogy nem létezik univerzális térkép. Mindegyik térkép arra használható legjobban, amire szánták, amely kérdésre a legkisebb erőfeszítéssel a legtöbb releváns dolog leolvasható.”*
- *„A cél és az eszköz változik, de a szerkesztés legfőbb alapelvei változatlanok, hiszen akár papíron, akár képernyőn jut el hozzánk a térkép, végül ugyanúgy a szemünkkel nézzük és az agyunkkal dolgozzuk fel a látottakat, mint akár egy évezreddel ezelőtt.”*
- *„Ha a Föld vizualizációjára gondolunk, ellipszoid felületről van szó, amit torzulás nélkül nem lehet síkba vetíteni. Fontos kérdés, hogy melyik torzulás az, ami kevésbé fontos és melyik az, ami semmiképp sem megengedett. Ezt mindig a felhasználás dönti el. A térképészet matematikája azt tanítja meg, hogy különböző vetületek közül mikor melyiket érdemes használni. A Google Maps például szögtartó, emiatt az egyenlítő minden pontjáról derékszögben látszik a sark. Viszont az így keletkezett párhuzamosak a végtelenben találkoznak, tehát ebben a vetületben a végtelenben van a sark. Ezért torzít nagyon észak-déli irányban.”*

Forrás: https://www.eletestudomany.hu/tudomany__technika__muveszet

További átgondolt és logikusan megindokolt érvek is elfogadhatók.

A **Szerkezet** és a **Nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség)** értékelése az általános értékelési szempontok alapján történik.

GYAKORLATI SZÖVEGALKOTÁS

Ön olyan telken lakik, melynek szomszédságában egy magántulajdonban lévő gondozatlan terület található. Hiába próbálta már több ízben felvenni a kapcsolatot a tulajdonossal, próbálkozása eredménytelen maradt. Önnek a problémát az okozza, hogy a gyomnövények nagyon elszaporodtak ezen a területen, így a saját telkét is egyre nehezebben tudja rendben tartani, ráadásul családtagjai közül többekből allergiás reakciót váltanak ki a szezonálisan megjelenő pollenek.

Feladat:

Írjon panaszlevelet az önkormányzati képviselőnek, amelyben tájékoztatja őt a kialakult helyzetről, az eddigi sikertelen kapcsolatfelvételtől, valamint segítséget kér a probléma orvoslására! Panaszlevele 2-3 új elemet is tartalmazzon!

A levélben az alábbi neveket használja:

Páfrány Pál önkormányzati képviselő
Polgármesteri Hivatal Vadvirágfalva
1234 Vadvirágfalva, Fő utca 1.

Lehetséges tartalmi elemek:

A Tartalmi minőségre maximális 4 pont akkor adható, ha az általános értékelési szempontban megfogalmazott feltételek az alábbiak szerint is teljesülnek:

- A szöveg egyértelműen, valamennyi szükséges információt pontosan felsorakoztatva (*akár fiktív, de pontos dátumok; lakcím esetleg helyrajzi szám; nehéz és sok plusz munkát igénylő kertművelés; allergiás megbetegedések stb.*) tartalmazza.
- A vizsgázó ismerteti a kialakult helyzetet, utal a szomszéddal való korábbi kapcsolatfelvétel sikertelenségére.
- A vizsgázó további 2-3 új elemmel kiegészítve életszerűen ismerteti azokat a problémákat, amelyek kellemetlenségeket okoznak neki és családjának. (*elhanyagolt terület; csúnya látvány; értékcsökkentő tényező esetleges eladásnál; allergiás megbetegedések kezelésének gyógyszerköltsége stb.*)

Amennyiben az a)-b)-c) kritérium valamelyike nem teljesül, kritériumonként 1-1 pont, összesen 3 pont levonható a tartalmi minőségre az általános értékelési szempontok alapján megítélhető pontszámból.

Szerkezeti, műfaji elemek:

A maximális teljesítmény eléréséhez az alábbi elemeknek kell jelen lenniük a hivatalos levél műfaja, formája szerint: címzés (fejlécen), feladó (fejlécen), tárgy (fejlécen), formális megszólítás, tagolt szöveg, dátum (elején vagy végén), elköszönő formula, aláírás. Amennyiben 2-3 elem hiányzik a felsoroltak közül, 1 pont levonandó a Szerkezet szempontja az általános kritériumok alapján megítélhető pontszámból. Amennyiben 4-6 elem hiányzik a felsoroltak közül, 2 pont levonandó a Szerkezet szempontja az általános kritériumok alapján megítélhető pontszámból. Amennyiben 7-8 elem hiányzik a felsoroltak közül, nem adható pont a Szerkezet szempontja, mivel ebben az esetben a szöveg nem tekinthető panaszlevélnek.

A **nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség)** terén az általános értékelési szempontok irányadók.

A MŰÉRTÉLMEZŐ SZÖVEGALKOTÁSI FELADATOK ÉRTÉKELÉSÉNEK ELVEI

Értékelni csak az adott két téma egyikéről szóló dolgozatot lehet.

Ha a vizsgázó egynél több szövegalkotási feladatot old meg, és választását nem jelöli egyértelműen (nem húzza alá, melyiket választotta, vagy nem húzza át a szerinte érvénytelen megoldást), akkor a javító tanárnak a vizsgadolgozatban szereplő megoldások közül a sorrendben első megoldást kell értékelnie.

A lehetséges tartalmi elemek felsorolása nem jelenti azt, hogy a helyes feladatmegoldásban valamennyi elemnek szerepelnie kell. A lehetséges tartalmi elemekben adott választól eltérő minden jó megoldás értékelendő.

Általános értékelési elvek

1. A szövegalkotási feladatok értékelése a teljesítménytartományokban közölt kritériumok, valamint az adott feladathoz tartozó lehetséges tartalmi elemek figyelembevételével történik. A lehetséges tartalmi elemekben megfogalmazott fogalmi kifejtettség nem kritériuma a maximális pontszámnak.
2. A javítási-értékelési útmutató leírja a tartalmi minőségre (elérhető: 25 pont), a szövegszerkezetre (elérhető: 5 pont) és a nyelvi igényességre (stílus, nyelvhelyesség) (elérhető: 10 pont) adható pontok teljesítménytartományait. A teljesítménytartományokon belül az értékelő dönt az elért pontszámról.
3. Az értékelő a dolgozatot a három értékelési szemponton belül abba a teljesítménytartományba sorolja be, amely kritériumainak az a leginkább megfelel. A teljesítménytartományokon belül – a megfelelés mértékének, arányának megfelelően – az értékelő dönt az elért pontszámról. Az elvárt terjedelemtől való eltérés pontvesztéssel jár, ideértve az alacsonyabb vagy a jelentősen magasabb szószámú kidolgozást.
4. Az értékelő tanár a dolgozatban jelöli a tartalmi, a szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibákat, valamint a feladatkiírás szempontjából releváns válaszelemeket. A jelöléshez, valamint a helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.
5. Ha a vizsgázó nem a feladatban kitűzött témát dolgozza ki, vagy egyáltalán nem oldotta meg a szövegalkotási feladatot, a szövegalkotási feladatra adható pontszáma minden értékelési szempontnál 0.

Tartalmi minőség – adható összesen 25 pont. A bázisszöveg és a feladat értéke; tudáskeretének ismerete (vonatkozó tárgyi tudás, általános tájékozottság); a válaszelemek megfelelése a feladat szempontjainak, szövegbázisának; a problémaérzékenység, lényeglátás, tématarítás, gondolatgazdagság, releváns példák, véleménynyilvánítás szerint.	
25–20 pont	a feladatban kijelölt valamennyi értelmezési szempontra utal, kitér, válaszol; kifejtett, indokolt, tárgyszerű állítások, következtetések; ítélőképesség, releváns értékítélet; az értelmezési szempontoknak megfelelő tájékozottság (fogalmak, indokolt példák, hivatkozások) meggyőző alkalmazása;
19–15 pont	részleges megfelelés a feladat szempontjainak; helyenként kifejtetlen állítások, következtetések; az értelmezési szempontoknak megfelelő tájékozottság (fogalmak, indokolt példák, hivatkozások) részben elfogadható alkalmazása, esetleges tárgyi tévedések; több elemében helytálló kifejtés, releváns vélemény;
14–10 pont	jellemzőn hiányos megfelelés a feladat szempontjainak; kevés releváns, kifejtett állítás, helyenként megalapozatlan következtetések; korlátozott fogalmi tájékozottság, előfordul tárgyi tévedés; törekvés releváns vélemény megfogalmazására;
9–5 pont	alig reflektál a feladatban adott szempontokra; többségében felületes közlések, megalapozatlan állítások; hiányos tárgyi-fogalmi tudás, esetenként alapvető félreértések; törekvés azonosítható vélemény megfogalmazására;
4–0 pont	nem reflektál a feladatban adott szempontokra, sok tartalmatlan közlés, hiányzó vagy jellemzően téves fogalomhasználat; félreértések, alig vagy nem azonosítható álláspont;
Szövegszerkezet – adható összesen 5 pont. A felépítés (gondolati íve, logikája, a műfajnak való megfelelés) és a szerkezet (koherencia, arányosság, tagolás, terjedelem: 400-800 szó) szerint.	
5–4 pont	tudatosan felépített gondolatmenet; arányos tagolású szerkezet: bekezdések, felvezetés, kifejtés, lezárás; elvárt terjedelem;
3–2 pont	részben rendezett gondolatmenet; aránytalan, erőltetett és/vagy hiányzó szerkezeti egységek (bekezdések, felvezetés, kifejtés, lezárás); elvárt terjedelem;
1–0 pont	bizonytalan, azonosíthatatlan gondolatmenet; kirívó szövegtagolási hibák, hiányok; elvárt alatti terjedelem (400 szónál kevesebb);

Nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség) – adható összesen 10 pont. A nyelvi regiszter, a szókincs, a köznyelvi normának való megfelelés szerint.	
10–8 pont	megfelelő nyelvi regiszter; választékos, világos megfogalmazás és mondatszerkesztés; pontosan alkalmazott, az értelmezési szempontokhoz illő gazdag szókincs; kifejező, árnyalt, következetes előadásmód; esetleg néhány kisebb nyelvi bizonytalanság;
7–6 pont	gördülékeny megfogalmazás, átlátható mondatszerkesztés; az értelmezési szempontoknak megfelelő szókincs; többnyire szabatos előadásmód; esetleg néhány, az értelmezést nem befolyásoló nyelvi, nyelvhelyességi hiba;
5–3 pont	jellemzően töredékes vagy dagályos előadásmód, értelemzavaró mondatszerkesztési, szókincsbeli pontatlanságok, nyelvhelyességi hibák; bizonytalanság a nyelvi regiszterben;
2–0 pont	a szövegre nagyrészt jellemző igénytelen, pongyola nyelvhasználat; a megértést alapvetően gátló stilisztikai, nyelvhelyességi hibák, szegényes, széteső mondatszerkesztés; sivár szókincs, értelemzavaró szóhasználat;

MŰÉRTELMEZŐ SZÖVEGALKOTÁS: EGY MŰ ÉRTELMEZÉSE

Kosztolányi Dezső novelláinak visszatérő témája a főhős szembesülése léte mulandóságával. Olvassa el figyelmesen és értelmezze a novellát! Dolgozatában mutassa be a narrátort, illetve viszonyát az általa elmondott történethez! Elemesse a novella központi, címadó motívumának jelentésbővülését, szerepét a főszereplő megismerési folyamatában! Kifejtésében vizsgálja meg a mű szerkezeti-stilisztikai sajátosságait!

Megoldása 400–800 szó terjedelmű legyen!

Kosztolányi Dezső: Szemüveg

Negyvenéves múlt. Alig néhány évvel. Eggyel vagy többel? Ne kicsinyeskedjünk. Szóval negyvenéves múlt, valamivel.

Éjszaka sokat cigarettázott, zárt szobában, hajnalig. Amikor másnap délben fölbredt, s kinyitotta pilláit, fáj a szeme. Kicsit viszkedett, de égett is kicsit, mintha homokot szórtak volna beléje. Megdörzsölte a kezével, ásított. De akkor is fáj. Csak nincs valami baja a szemének?

Eddig azt se tudta, hogy szeme van. Megnézte a tükörben. Valamicskét véres volt. Ezen csodálkozott. De azon még inkább csodálkozott, hogy a szemével nézte meg a szemét. Milyen furcsa. A műszer vizsgálja a műszert. Olyan ez, mint az ismeretlen, mely az aggyal igyekszik eldönteni, hogy ez a szerv mennyiben alkalmas a megismerésre. Vagy mint a lámpa, mely sötétben láthatatlan, de mihelyt meggyújtjuk, nemcsak a szoba lesz láthatóvá általa, hanem maga a lámpa is. Mindez furcsa volt.

Rohant, hogy megmutassa orvosnak. Az úton csupa szemét látott. Az embereknek nem is volt fejük, kezük, lábuk, csak szemük. Négy látszerézboltot vett észre, mely egyébként elkerülte figyelmét. A villamosban hirdetés lógott, melyen pápaszemes öregúr a szemüvegét dicsérte kéjes mosollyal.

Harsogó verőfény tűzött a kórházra. A szemosztályból egymás után jöttek ki a betegek, pislogva, hunyorogva, könnyezve. Mindnyájan zsebkendőket nyomogattak szemükre, mint temetések után szokás.

Fiatal, kedves orvos fogadta.

– Fáj – mondta neki. – Nem nagyon. Azt hiszem, semmi.

Az orvos belenézett a szemébe. Mélyen nézett bele, a szemével az ő szemébe, nagyon mélyen. Rossz írók szerint a szerelmesek néznek így a kedvesük szemébe. De azok egész másképp néznek, sokkal felületesebben.

– Tényleg – szólta a fiatal, kedves orvos –, semmi – s máris legyintett, mint akit nem érdekel ilyen potomság. – Egy kis kötőhártya-gyulladás. Jelentéktelen. Sokat dohányzott – aztán átnyújtott egy nyomtatott rendelvényt, hogy készíttesse el a patikában.

– Köszönöm – rebegte, és indulni akart.
 Az orvos megállította.
 – Különben jó a szeme?
 – Kitűnő – és lélegzetet vett, hogy szokásához híven eldicsekedjék, milyen csodálatos, semmihez sem fogható szemmel áldotta meg a természet. – Olyan kitűnő, kérem, olyan kitűnő...
 – Hány éves?
 – Negyven. Elmúltam.
 – Olvasson – szólította föl a fiatal, kedves orvos, majdnem szigorúan, majdnem hivatalosan.
 A falon öt méternyi távolságban tábla fehérül eléje, azon betűk feketednek, kicsik és nagyok, szeszélyesen elszórva.
 Olvasni kezdett, folyékonyan, hadarva, hetykén, szemtelenül. Egyszer csak megbicsaklott. Kijavította magát, mintha pusztán a nyelve tévedett volna. Ismét olvasott. Végre zavarba jött. Megállt, lélegzetet vett, várt. Folytatta. De aztán újra megállt.
 Az orvos elfordulva állt mellette, a földre pillantott, mint aki megszokta ezt a mókát, s unja is. Babrált valamit. Kezében sárgaréz szemüvegvázat tartott, melybe különböző üvegeket lehetett rakni. Belecsúsztatott két lensét. Gyorsan az orra nyergére biggyesztette.
 – Hát most?
 – Ó – kiáltott csodálkozva.
 Egyszerre kifényesedett előtte minden: a betűk közelebb ugrottak, a tábláról elrebbent a köd, az az őszi felhő, mely az imént még eltakarta. Megint gyermekkorának, ifjúságának aranytüzében ragyogott az egész világ.
 – Mi ez? – kérdezte mámorosan, mintha ódát akarna szavalni a Fényhez. – Mi ez?
 – *Presbyopia* – felelte a fiatal, kedves orvos, és mosolygott.
 Ebben a tekintetben is figyelmes volt. Mondhatta volna magyarul: Így: „Aggkori messzelátás.” Vagy így: „Öregkori vaksiság.” Vagy esetleg így is: „Vénkori szemgyöngeség.” De latinul mondta. Finom volt.
 Fölírta a lencse dioptriáját egy papírra, s figyelmeztette, hogy csináltassa meg a szemüvegét, pár évig használhatja, aztán majd erősebbet kell szereznie.
 Miután elbúcsúzott az orvostól, künn az utcán így tűnődött:
 „Lám, lám. Mi mindent meg nem érünk. Az első ábécéskönyv, az első hosszúnadrág, az első szerelem, és az első szemüveg. Sohase gondoltam erre. Azt hittem, hogy nem következik be. Hát a többiek, akik állandóan ablakon át nézik a világot? Azokkal nem törődtem. Úgy képzeltem, hogy szerepet játszanak nekem, végre hangulatos, hogy vannak köröttem szemüveges emberek is, mint a mesékben, nagy-nagy okulával³. Úgy képzeltem, hogy fontoskodnak. Úgy képzeltem, hogy tetszelegnek maguknak, s azért viselnek szemüveget, mert rémesen jól áll az arcukhoz. Közéjük kerültem. Ezután előre fogok nekik köszönni: Szervusz, testvér, tartsunk össze. No, mindegy. A kisgyermekek közt is lesznek testvéreim.”
 Megvásárolta a szemüveget. Hazasietett. Otthon azonnal föltette. Szép, fekete, csontkeretes szemüvege volt.
 Mustrálgatta magát a tükörben. A szemével, az üvegfényben csillogó szemével a szemét nézte és az arcát, és az arcán a remegő, alázatossá vált lelkét. Komoly volt, ünnepélyes. Boldogult édesapjához hasonlított. Jaj, mennyire hasonlított hozzá. Egy norvég lelkészhez is hasonlított, akinek arcképét évekként ezelőtt látta egy képes újságban.
 „Messzelátó vagyok – szavaltatott magának –, mint a teleszkóp, melyet messzelátónak is neveznek. Messze látok, egészen a holdig, a bolygóig. A zöld ifjoncok csak azt látják, ami az orruk előtt van, nem veszik észre, ami távoli. Nincs távlatuk. Az én szemem már a nagy egységek összefogására rendezkedett be. Ez a bölcsesség jelképe.”
 Egymás után szedegette le polcáról a legapróbb gyémántbetűkkel nyomtatott könyveket. Nem bírt betelni azzal az örömmel, milyen pompás szemüveggel olvasni.
 Családjával vacsorázott. A többieknek föltűnt, milyen szótlan.
 „Ez a rend – töprengett. – Csak azt nem tudom, vajon a világ távolodik-e el tőlünk ilyenkor, vagy mi távolodunk el a világtól, ösztönösen, attól a világtól, melyen annyi rondaságot láttunk. Messze tőle, messze-messze, minél messzebb, hogy csak nagy körvonalait, csillagközi helyzetét szemléljük. Lehet, hogy

³ Okula: szemüveg

így van, lehet, hogy ez a dolognak mélyebb értelme. A szem védekezik. A lélek védekezik. Nem akar látni, minekelőtte örökre becsukódik. Beüvegesedik, aztán megüvegesedik. Bizony.”

Vacsora után lefeküdt. Derülten, nyugodtan heverészett az ágyban. Figyelte a mennyezetet a lámpa fényjátékát. Senki se volt körötte, de azért egyszerre hangosan mondta:

– Hát igen.

Eloltotta a lámpát. Sóhajtott, elaludt.

Forrás: *Kosztolányi Dezső elbeszélései*. Magyar Helikon, Budapest. 1965. 1218–1220.

(A *Szemüveg* című novella az író életében nem jelent meg kötetben. Pontos keletkezési idejét nem ismerjük.)

A Tartalom szempontja szerint akkor helyezhető a dolgozat a legmagasabb kategóriába, ha a dolgozatíró

- I.** bemutatja a narrátort, viszonyát az általa elmondott történethez,
- II.** elemzi a novella központi, címadó motívumának jelentésbővülését, szerepét a főszereplő megismerési folyamatában,
- III.** megvizsgálja a mű szerkezeti-stilisztikai sajátosságait.

Lehetséges tartalmi elemek a feladat kiírásának szempontjai szerint:

I. A narrátor, illetve viszonya az általa elmondott történethez

A) Az elbeszélő egyes szám harmadik személyben mondja el a történetet. Két narrátori pozícióra lehet a műből következtetni:

a) a narrátor kívülálló, ám nagyon sokat tud hőséről, ismeri annak fájdalmát, gondolatait, reflektálását az emberi élet végességére, így saját mulandóságára is. A történetnek két szereplője van: a meg nem nevezett főhős és az orvos. Utóbbi szerepe a főszereplő „önolvasásának” elindítása, mely nem más, mint szembenézés az öregséggel, az elmúlással.

b) Bár a narrátor E/3. személyben beszél, a főszereplő valójában ő maga. Ez a narrátor/főszereplő közel áll a szerzői éhez.

Ezt igazolhatják:

- a főszereplőt nem nevezi meg az elbeszélő,
- az életmű felől olvasva az elbeszélést, asszociálhatunk a *Hajnali részegség* című versre (átdolgozott éjszaka, sok cigaretta, zárt szoba, kozmikus távlat). De az *Esti Kornél*-novellák tükör-motívumára is ráismerhetünk, mely az önreflexió, az ön- és létértelmezés emblémája, éppúgy, mint az utazás-toposz („*villamosút*”).

- Az *Esti Kornél* nyitányával rokon a *Szemüveg* felütése:

Esti Kornél Első fejezet: „*Már túljártam életem felén...*”

Szemüveg: „*Negyvenéves múlt. Alig néhány évvel. Eggyel vagy többel? Ne kicsinyeskedjünk.*” Mindkettő dantei nyitány: „*Az emberélet útjának felén*” túljutva elkerülhetetlen, hogy a földi léten túli „távlatlalt” is szembe nézzen az élet derekára érkezett férfi. A főszereplő a szerzői éhez közel áll, de a mű nem értelmezhető önéletrajzi alkotásként.

Az elbeszélő identitását nem lehet pontosan meghatározni. Ha az elbeszélő a történet része, a 3. személyű elbeszélést indokolhatja a tragikus pátosz távortartása, a nyelv és a létértelmezés összefüggéseinek vizsgálata, a tudományos és a művészi megismerés korrelációinak megértése.

B) Az elbeszélő történethez való viszonya a mű expozíciójától kezdve kettős:

a) Az általa elmondott történet látszólag hétköznapi: átdolgozott, átdohányzott éjszaka után szemfájdalom; utazás a kórházba, az orvoshoz. Az első diagnózis alapján: „semmi”. Második diagnózis: „Presbyopia”, „Aggkori messzelátás”, szemüveg-

vásárlás, otthoni töprengés az öregkori bölcsességről, az elmúlásról. A történetalakítás ezen a szinten metonimikus.

- b) A novella első mondata („*Negyvenéves elmúlt.*”) sejteti, a kellemetlen szemfájdalom egy sokkal félelmetesebb szorongásnak a kiinduló metaforája: szembenézés az emberi élet végességével. A „szembenézés” paradoxona: a tudati folyamatot épp a szem romlása indítja el. A metonimikus történetvezetés mellett fokozatosan a metaforikus lesz a domináns.

A szem, mely vizsgálja magát, előbb az önreflexió, majd a lényegi látás költői képe. A szemüveg pedig az általános érvényű létösszegzésé. Ezt igazolja a T/1. személyű igealak: „*Lám, lám. Mi mindent meg nem érünk. Az első ábécéskönyv, az első hosszúnadrág, az első szerelem, és az első szemüveg. Sohase gondoltam erre.*” A „testvériség” a közös sors felismerését is jelenti. Később a szemüveg, a távolbalátás, illetve a szójáték (szemüveg, beüvegesedő, megüvegesedő szem) az én elmúlását tudatosítja a főszereplőben.

II. A novella központi, címadó motívumának jelentésbővülése, szerepe a főszereplő megismerési folyamatában

A szemüveg mint központi, címadó motívum egy metaforaháló része.

- Égő szem – önvizsgálat a tükörben – a szem mint a megismerés eszköze – az önreflexió nyitánya.
- A teljes megismerés lehetetlensége: a szem, mely önmagát vizsgálja, vagy mint a lámpa, mely önmaga által válik láthatóvá.
- „Kitűnő szem” – önámítás: a negyven év, az „aggkori messzelátás” ténye, a szemüveg, mely megmutatja a „fény” és az „ősz felhő”, „köd” ellentétét, azaz a gyermekkor/fiatalkor és az öregkor ellentétét. A fiatalok nem foglalkoznak még az elmúlással, „*A zöld ifjuncok csak azt látják, ami az orruk előtt van, nem veszik észre, ami távoli. Nincs távlatuk.*” Az idősödő embernek lesz távlata, az ő szeme néz a Földön túlra: „*Messze látok, egészen a holdig, a bolygókig. [...] Az én szemem már a nagy egységek összefogására rendezkedett be. Ez a bölcsesség jelképe.*”
- Szem – a lélek tükre. A szem romlása a lélek védekezése a halállal szemben. „*A szem védekezik. A lélek védekezik. Nem akar látni, minekelőtte örökre becsukódik.*”
- A szemüveg felidézi az elmúlás metaforáit: a szem „*beüvegesedik*” (a szemüveg – öregség kapcsolata), a szem „*megüvegesedik*” (halál).
- A szemüveg a pillanatnyi kellemetlenség-élménytől, betegségtől való félelemtől elvezet az emberi élet, így a szereplő saját élete végességének tudatosításáig. Az élet felén ez még csak nyugtalanító, távolinak tűnő vég, a novella zárata ezért nem tragikus, sokkal inkább elégikus / sztoikus.
- A metaforaháló része az utazás-toposz, mely ebben az értelemben is kettős: egy metonimikus utazás a városban (otthon – villamosút – klinika – otthon), s egy metaforikus utazás: a lélek földi és „csillagközi” útja.
- A tükör- és az olvasás-metaforák is kulcsmotívumok. A tükör az önértelmezés motívuma. A szem a megismerés eszköze. A főszereplő arról medítál, hogy a megismerés túljuthat-e a megismerő szubjektumon (a tükörben magunkat nézzük, a szem önmagát vizsgálja, az agy magát értelmezi). A hazaérkezés után a tükör az egyetemes és az egyéni elmúlást is megmutatja (a szereplő hasonlít a halott apához és egy norvég lelkészhez is).
- Az olvasás ezzel párhuzamos kép. A szemész szólítja fel a főszereplőt az olvasásra, ezzel szembesíti őt az öregedéssel. A szemüveggel történő esti olvasás csodálatos érzés, mert a szereplő újra jól lát. A jó látás pedig metaforikusan annak a felismerése, hogy a világ távolodik tőlünk vagy mi a világtól, az élet második fele az élettől való elszakadás folyamata.

III. A mű szerkezeti-stilisztikai sajátosságai

1. Tér- és időviszonyok

- A narrátor nem jelöli meg pontosan sem a történet helyét, sem az idejét. A történet egy városban játszódik (látszerészbolt, villamos, kórház), az eseménysor idejét a narrátori beszéddel egyidejűnek vagy nem sokkal azt megelőzőnek érzi az olvasó. A történet fél nap alatt játszódik: déltől a nap végéig, ez a nap második fele, metaforikusan az élet második fele.
- A történet rövid idejű, pár óra eseményeit foglalja magába, a főszereplő gondolatai azonban időben és térben is nagyobb távlatot fognak össze. A műben a tudományos és a művészi megismerés egymást segítik (orvosi vizsgálat, diagnózis, majd olvasás, nyelvi megismerés – a szókapcsolatok jelentésszociációkat teremtenek (szem – üveg szemüveg, üveg – teleszkóp, teleszkóp – távollátás, távolság – metafizikai távlat/elmúlás)

2. Szerkezet

A novella jelenetekből épül fel, a narrátor nem akar mindent elmondani, pár jelenet alapján ismerjük meg a történetet.

- Danteli nyitány, mely egyben a mű témáját is sugallja
- Otthon – félelem a szembetegségtől. Önvizsgálat.
- Út a kórházba – látszerészboltok észrevétele, a villamosban szemüveg reklám.
- Kórház – a történetben fordulópontra. Az orvos kérdése („Hány éves?”) és diagnózisa (a szem öregedése), a történetmesélés visszaszorul, a belső gondolatoknak adja át a helyét, s a metonimikus szövegkohézió dominanciája helyébe a metaforikus lép.
- Út hazafelé. Szemüveg – már létértelmező motívum – a közös emberi sors („testvérek”) felismerése, szemüveg vásárlás.
- Újra otthon: Az út második fele a filozófiai meditáció, a „bölcesség” elérésének ideje. Az apa hasonlóságában/halálában a saját elmúlás tudatosítása. A „lelkész”, a csillagközi lélekutazás gondolata nem feltétlenül jelent transzcendens létértelmezést, bár nem is zárja ki azt.

A lámpa eloltása a gondolkodás végét, egyben pillanatnyi megnyugvást is jelent. De értelmezhető az utazás, azaz az élet végének sugallataként is.

- #### 3. A narráció sajátossága, hogy az elbeszélői és a főszereplői nézőpont nem különül el élesen egymástól, illetve a szöveg értelmi-érzelmi hatását növeli a metaforaháló. Mint egy mandala, folyamatosan vissza-visszatérnek a metaforák, újabb és újabb jelentéssel gazdagodva. A narrátori nyelvhasználatra az élőbeszéd természetessége jellemző, idézi és nem kommentálja hőse belső tudati-érzelmi folyamatait.

Minden, a feladatkiírásnak megfelelő, a Javítási-értékelési útmutatótól eltérő, de a szövegre épülő, helytálló értelmezés elfogadható!

MŰÉRTELMEZŐ SZÖVEGALKOTÁS: ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉS

Értelmezze Petőfi Sándor *Beszél a fákkal a bús őszi szél...* és Radnóti Miklós *Október, délután* című versét! Hasonlítsa össze a két alkotást! Összehasonlító elemzésében vesse egybe a két vers lírai alanyának magatartását és szerelemfelfogását! Értelmezze az alkotásokban az ellentétek szerepét, térjen ki a költemények poétikai jellemzőinek jelentésformáló szerepére is!

Fogalmazása 400–800 szó terjedelmű legyen!

Petőfi Sándor: <i>Beszél a fákkal a bús őszi szél...</i>	Radnóti Miklós: <i>Október, délután</i>
<p>Beszél a fákkal a bús őszi szél, Halkan beszélget, nem hallhatni meg; Vajon mit mond nekik? beszédire A fák merengve rázzák fejüket. Dél s est között van az idő, nyújtózom A pamlagon végig kényelmesen... Keblemre hajtva fejcskáját, alszik Kis feleségem mélyen, csendesen.</p> <p>Egyik kezemben édes szendergőm Szelídeden hullámzó kebele, Másik kezemben imakönyvem: a Szabadságháborúk története! Minden betűje üstökös csillagként Nyargal keresztül magas lelkemen... Keblemre hajtva fejcskáját, alszik Kis feleségem mélyen, csendesen.</p> <p>Arany csal s ostor kerget tégedet A zsarnokért megvíni, szolganép, És a szabadság? egyet mosolyog, S mind, aki híve, a harctérre lép, S érte, mint a szép lyánytól virágot, Sebet, halált oly jókedvvel veszzen... Keblemre hajtva fejcskáját, alszik Kis feleségem mélyen, csendesen.</p> <p>Hány drága élet hullt már érted el, Oh szent szabadság! és mi haszna van? De lesz, ha nincs; tiéd a diadal Majd a csatáknak utolsóiban, S halottaidért bosszut is fogsz állni, S a bosszuállás rettentő leszen!... Keblemre hajtva fejcskáját, alszik Kis feleségem mélyen, csendesen.</p> <p>Vérpanoráma leng előttem el, A jövőidőkor jelenései, Saját vérök tavába fúlnak bé A szabadságnak ellenségei!... Egy kis mennydörgés szívem dobogása, S villámok futnak által fejemen,</p>	<p>Mellettem alszik a tölgy alatt Fanni, s mióta alszik, annyi makk hullt a fáról, hogy minden jámbor lombbal veszekszem érte, - mikor átkarolt kérte, őrizzem pihenését.</p> <p>De nap kacsintgat át fodrán a lombnak, vad darazsak dudolnak körül haraggal. És a lomb makkal felel és feleselget, hulló makk makkot kerget, nem tud a fán maradni.</p> <p>Fanni föléd és álmos szeme kék, keze oly szép, mint szentkép keze és gonddal békít a lombbal, végigsímit a számon s ujját ott tartja három harapós fogamon még,</p> <p>hogy ne beszéljek. Így készül az új csend és a csendből odafent sziszegve eső hatnapos esső, mely elmosza a makkot s mint fekete szallagot, úgy köti ránk a novembert.</p> <p>1934</p>

S keblemre hajtva fejecskéjét, alszik Kis feleségem mélyen, csendesen.	
<i>Koltó, 1847, szeptember</i>	

Szövegközlések:

Petőfi Sándor összes költeményei. (1966) Második kötet. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest. 145–146.

Radnóti Miklós művei. (1982) Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest. 96.

Lehetséges tartalmi elemek a feladatkiírás szempontjai szerint:**I. A két költemény lírai alanyának magatartása és szerelemfelfogása:**

- **Petőfi Sándor** versének lírai alanyát idilli helyzetben látjuk: délután a pamlagon pihenő és alvó feleségét ölelő versbeszélő a szobából az őszi szél és a fák mozgását szemléli.
- A boldog szerelmi idill életképében a magára figyelő lírai alany kedvelt olvasmányát, a szabadságharcok történetéről szóló könyvet veszi a kezébe, amit imakönyvnek nevez.
- A lírai alany értelmezi olvasmányélményeit és azokból következtetéseket von le: megállapításaiban a szolganép és a szabadságszeretők különbségére hívja fel a figyelmet.
- A lírai alany ezt követően egy apokaliptikus látomásban az általa szentnek nevezett szabadság végső győzelmét éli meg.
- A Petőfi-költemény utolsó versszakában a versbeszélő a jövőt vizionálja: a véres látomásban a szabadság ellenségeinek kínhalálát jeleníti meg, miközben saját magát is a történelem viharainak érintettjeként láttatja.
- A költemény lírai alanyának indulata, hangulati feszültsége a vers záró versszakáig, a véres forradalmi látomásig emelkedik.
- A versszakok refrénjében a *Beszél a fákkal a bús őszi szél...* lírai alanya a heves érzelmi-gondolati kitörés minden fázisában észleli és ismételten tudatosítja a versnyitány szerelmi idilljét.
- A szerelmet a házasságban érzi kiteljesedtnek.
- A versszakok refrénjében megidéztet feleséget, Szendrey Júliát a versbeszélő kicsinyített nyelvi formák segítségével („*fejecskéjét*”, „*Kis feleségem*”) becézi.
- Az alvó kedvest szemlélve a versbeszélő a szerelemben megélhető biztonságot tapasztalja meg.
- A versnyitány ősz-toposzában hordozott végességtudattal szemben a refrén megismételt idillje a szerelem örökkévalóságát, halál fölé emelkedését idézi meg.
- A végtelen szerelem azonban nem csupán az elmúlással szembeni menedéket jelenti a versben, hanem a szabadságért mint abszolút értékért küzdeni vágyás és cselekvés motivációját is.
- **Radnóti Miklós** versének lírai alanyát szintén idilli életképben (ráboruló, alvó feleség) mutatja a versnyitány. A versbeszélő a tölgy alatt alvó és őt átölelő kedves álmát őrzi.
- A kezdetben szerelmi idillnek látszó életképben a lírai alany az alvó Fanni nyugodt álmáért a hulló makkal és a lombbal veszekszik. Az ősz-toposz ebben a költeményben is, – a záró sorban különösképpen – a végességtudatot és a halálközelséget idézi meg.
- A Radnóti-vers lírai alanya az őszi természet jelenségeit ellenségesnek („*vad darazsak*”, „*haraggal*”) látja, velük tehetetlenül küzd a szerelmi idill megőrzéséért.
- A versbeszélő a múltó idő tanúja, aki elégikus hangon beszél a természet őszi törvényszerűségeiről („*hulló makk makkot kerget, nem tud a fán maradni*”).

- A harmadik versszakban a lírai alany – a Petőfi-vers beszélőjével szemben – a felébredt kedvest szemléli. A megtapasztalt női szépség ámulatában engedi, hogy Fanni csendre intse őt.
- A záró versszakban a versbeszélő a frissen nyert csendből a hatnapos eső gondolatáig jut el. A filozofikus zárlat ezúttal nem a forradalom véres jeleneteivel, hanem a novemberrel jelképezett halálközelség élményével távolodik el a kezdeti életkép idilljétől.
- Az *Október, délután* című vers lírai alánya a szerelem összetartó erejét tapasztalja meg.
- A szerelmet a versbeszélő olyan létállapotnak tartja, ami akár a múltó idő végességtapasztalatát is képes felülírni.
- A lírai én szerelemfelfogásában a féltett, óvott és szeretett személy olyan segítő társ is, aki a szenteket is megidéző jelenségével képes a csend és a lelki béke megteremtésére is (békít a lombbal).
- A költemény záró sorának toposza (november) és szimbóluma („fekete szallag” / „szalag”) a szerelem és a halál sorsközösségében mutatja a versbeszélőt és kedvesét. E köteléket a többes szám első személyű nyelvtani forma használata is jelzi (úgy köti ránk a novembert).

II. Az ellentétek szerepe az alkotásokban:

- **Petőfi Sándor** költeményének versszervező ereje az ellentét alakzata.
- Az életkép idilljében a lírai alany és hitvese egy védett szobában pihen, míg a versbeszélő a bús szeles, őszi természet kinti képeit szemléli.
- A fejüket rázó fák és a bús beszédű szél képe és hanghatásai ellentétesek az alvó feleség csendes nyugalmaival. Ez a képi-auditív ellentétpár a versbeszélő fizikai- és lelkiállapotának későbbi ellentétét készíti elő a versben.
- Az egyik kéz – másik kéz ellentéte a versbeszélői létértelem kettősségét mutatja: számára a kézben tartott értékek (a hitves és a szabadságharcok könyve - jelképesen a szabadság eszménye) az élet értelmét jelentik.
- A Petőfi-versben ábrázolt élethelyzet a 19. század és egyben a versbeszélő legalapvetőbb kérdését járja körbe: a magánéleti és a közéleti lét sokszor összebékíthetetlen ellentétét.
- A költemény gondolati szakaszában a versbeszélő a szolganép és a szabadságszerető emberek értékrendi és magatartásbeli különbségét állítja ellentétbe egymással. Ez a kontraszt a szabadságról szóló szövegrész terjedelmi többletével a követendő eszményt (szabadság) nyomatékosítja.
- A szabadság kivívásával összefüggésben a lírai alany az élet és a halál fogalmi ellentétét használja: ez a költői eljárás a szabadságot sorskérdésként jeleníti meg.
- *A Beszél a fákkal a bús őszi szél...* kezdetű alkotás a múltat a jövővel ellenpontozza. A szabadság kivívásáért meghozott, múltbéli életáldozatok hiábavalóságát a jövőben a vágyott létállapot (szabadság) győzelme írja felül.
- Az egyre intenzívebb érzelmi-hangulati állapotot a refrén csendes és idilli nyugalma is kiemeli.
- A versnyitány ősztoposzában felidézett haláltudat a szerelem állandóságával és boldogságával alkot fogalmi ellentétpárt.
- **Radnóti Miklós** versében is meghatározó szerephez jutnak az ellentétek.
- A címben is hordozott ősztopos és elvont jelentése (halál, végesség) ebben a költeményben is ellentétet alkot a szerelem örökkévalóságával.
- Az alkotás térsíkainak ellentéte (fent-lent) elvont, másodlagos jelentéssel is bír: a tölgy alatt pihenő párt felülről éri a sorsszerűséget is jelképező lomb- és makkhullás, valamint az eső is, ami a november fekete szalagját (elmúlás) köti rájuk.

- Az alvó, majd felébredő Fanni alakjában a szerelem emberi magatartásformái láthatók: az alvó kedves védelemre, oltalomra szoruló, passzív lény az ébredés után békítővé, csendre intővé, nyugalmat árasztóvá válik.
- Fanni szerepének kettősségét a második és a harmadik versszak verbális, illetve nominális stíluskülönbsége is kiemeli.
- A lírai alanyának szerelemfelfogása az összetartozást a fenyegető külvilág és a mulandóság ellentétéként, védett és örök emberi köteléknek látatja.

III. A versek poétikai jellemzőinek jelentésformáló szerepe

- **Petőfi Sándor** költeménye a hitvesi líra és a forradalmi látomásköltészet tárgyköréhez is tartozik.
- A nyolc, tíz-tizenegy szótagos, félrímes sorból álló versszak szerkezetet mutató költemény nyitó sort idéző címe az ősz-toposz, ami a végességtudat poétikai megfelelője.
- A költemény versszakai kétsoros refrénnel zárulnak: ez az ismétlődés a költői figyelem és önreflexió állandó jelenlétét bizonyítja. A refrénsorok a külvilág természeti jelenségeinek, az általuk sugallt haláltudatnak és a versbeszélői gondolatfolyamnak (szabadságharcok) is verbális-hangulati ellenpontját adják.
- A vers nyitányának megszemélyesítéses „párbeszéde” (*beszél, beszélget, rázzák fejüket*) képi és hangulati párhuzamot biztosít a versbeszélői élethelyzettel: az őszi szél és a fák vitája a lírai alany és a forradalmi látomások viszonyát idézi meg.
- A vers nyitányában indított viharos képek a szabadságharcos gondolatfolyamon túl a versbeszélői lelkének háborgását is előkészítik.
- Az első négy versszak hatodik sora három ponttal zárul, ezek a mondatok a lírai alany gondolatait mintegy epikus keretbe fogják. Az utolsó versszakban ez a látomás a negyedik sorban ér véget. A tematikusan összetartozó, szabadságharcos gondolatokat a refrénsorok tartalmi-hangulati kontrasztja töri meg.
- A Petőfi-vers harmadik versszakának szimbólumai (arany, ostor) a szolganép önmagát is eláruló tetteinek motivációját jelképezik. Velük szemben a megszemélyesített szabadság és híveinek hasonlatba foglalt értékrendje áll („*S érette, mint a szép lánytól virágot / Sebet, halált oly jókedvvel veszen...*”).
- Az utolsó előtti strófában a *szent* jelzőt viselő szabadság megszemélyesített, allegorizált alakként van jelen. A versbeszélő zaklatott lélekállapotát a kérdő és a felkiáltó mondat is jelzi.
- A záró versszak meghatározó poétikai eszközei a metafora (Vérpanoráma – jelenései) és a vihar képei (mennydörgés, villám), amelyek a szabadságharcos gondolatfolyam érzelmi és tartalmi tetőpontját mutatják.
- A verszárlat feszültségét a refrén visszafogott tempójú és érzelmileg telített (magánéleti boldogság) ellenpontja oldja.
- **Radnóti Miklós** verse négy azonos szerkezetű, rímtelen versszakból áll. A Petőfi-költeményhez képest ez az alkotás rövidebb terjedelmű és versszakai nem tartalmaznak refrént.
- A költemény a szerelmi líra tárgykörébe tartozik.
- A vers címében (*Október, délután*) a Petőfi-költeményhez hasonlóan az ősz-toposz jelenik meg.
- A költemény a Petőfi-vershez hasonlóan életkép, mely epikus keretben ragadja meg és beszél el a jellemző léthelyzetet. A lírai én jelen idejű múltidézése ebben a versben is reflektív jelleget mutat.

- A versindító helyzet ebben a költeményben is idilli kép: a Petőfi-vershez hasonlóan a lírai alany a mellette alvó kedves álmát őrzi. Ez az idill azonban az *ősz*-toposzban mutatkozik, ami a tökéletesség érzete mellé – a Petőfi-vershez hasonlóan – azonnal az elmúlást, a haláltudatot rendeli.
- A költemény lírai alanya, akárcsak a Petőfi-versben, egyes szám első személyben, jellemzően jelen időben meséli el a felidézett, múltbéli életkép pillanatait.
- A nyitó versszak uralkodó poétikai eszköze a nyelvzeneiség: a kettőzött mássalhangzók hangsúlyos jelenléte („*Mellettem*”, „*Fanni*”, „*makk*”, „*hullt*”, „*lombbal*”, „*őrizzem*”) a szöveg kulcskifejezéseire hívják fel a befogadó figyelmét.
- A harmadik verssor szavaiban található, hasonló hangkapcsolódások ismétlése a verbálisan kifejezett tartalom túl fonetikailag is megakasztja az álom őrzését („*minden jámbor lombbal*”).
- A versindító helyzetben kijelölt versbeszélői feladat, az álomőrzés metaforikusan is értelmezhető. A folytatás kellemetlen akadályainak tükrében ez a tevékenység a fenyegető külvilággal szemben a magánélet békéjét is óvni szeretné.
- A lírai én igyekezetét azonban megnehezíti és ellehetetleníti a külvilág: kudarcának elbeszélését a második versszak ellentétes kötőszava („*De*”) vezeti be.
- A második versszak természeti jelenségei a nyugodt álom és a versbeszélői féltés ellenében jelentkeznek: az árnyat adó lomb alá kacsintgató nap, a vad darazsak haragos dúdolása, a szóismétlésbe foglalt makkhullás, a lomb és a makk feleselése mind megzavarják a pár idilljét.
- A kemény hangzású mássalhangzók túlsúlya („*vad darazsak dudolnak körül haraggal*”) fonetikailag is kiemeli a versbeszélői vágy és a valóság ellentétét.
- A verbális stílusú versszak mozgalmassága gyors tempót, intenzív, mozgásos képeket kölcsönöz a szövegrészletnek. Ez a stílushatás a verbális tartalom által hordozott múltó idő képzetét erősíti.
- A harmadik strófa alliterációja („*Fanni fölébred*”, „*három harapós*”) és nominális stílusa Fanni ébredésével lelassítja az addig gyors tempójú szöveget: a kedves szépségén hasonlatban elidőző lírai alany („*keze oly szép, mint szentkép keze*”) a szeretett nőben a békét, a nyugalmat és a biztonságot tapasztalja meg.
- A záró versszak verbális és fonetikai ismétlései (*csend-csendből, eső-esső, elmossa-makkot-szallagot*) láncszerűen kapcsolják egybe a strófa sorait, amelyek hatását a soráthajlások is erősítik. Az így kapott egység azonban tartalmi ellentétekre épül: az *új csend*, a *lent-fent*, a *csend-sziszegés* és az *elmosott makk* fogalompárjai a költemény utolsó sorának üzenetét, az élet és a halál közötti ellentétet készítik elő.
- A hasonlattal és szimbólummal is kifejezett elmúlás („*s mint fekete szallagot, úgy köti ránk a november*”) az *ősz*-toposzban a címhez képest új kifejezést nyer: a novemberi hónap ugyanis még közelebb hozza az elmúlást a versbeszélő tudatához, mint a címben szerepeltetett október.
- A költemény zárata a Petőfi-vershez képest negatív kicsengésű: az elmúlás tudatát itt nem oldja a magánélet boldogságára tett utalás.

Minden, a feladatkiírásnak megfelelő, a Javítási-értékelési útmutatótól eltérő, de a szövegre épülő, helytálló értelmezés elfogadható!

MELLÉKLET

A szövegalkotási, a nyelvhasználati, nyelvhelyességi hibák jelölése

A szaktanár az előforduló hibákat piros tollal javítja. Ceruzás bejegyzések, jelek a dolgozatokban nem hagyhatók.

- tartalmi hiba: _____
- szerkesztési hiba: - - - - -
- szórend, mondatrend: a helyes sorrendet függőleges vonalakkal és a szavak fölé írt számozással jelöljük. A bekezdések sorrendjét a margón számozással jelöljük.
- logikai hiba, ugrás a tagmondatok, mondatok vagy bekezdések (a szöveg nagyobb egységei) között: →, ←, ↑, ↓
- logikai vagy nyelvi ellentmondás: ↔
- nyelvhasználati, nyelvhelyességi és stílushibák jelölése hullámos vonallal történik:
~~~~~

Az egymást követő mondatokban folyamatosan jelentkező, ismétlődő hibák esetében a hullámos vonalat a margón, függőlegesen kell kitenni.

- hiányzó bekezdés jele: fordított Z betű
- fölösleges bekezdés (álbekezdés) jele: áthúzott fordított Z betű
- szövegbeli hiány jele: √
- a feladatkiírás szempontjából releváns tartalmi elem jelölése: ✓

A helyesírási hibák jelölési formái

- súlyos hiba: 2 vagy 3 vonalas aláhúzás (az aláhúzás fejezze ki a hiba pontértékét)
- enyhe (egyéb) hiba: 1 vonalas aláhúzás
- egybeírás jele: függőleges vonás alul-fölül domború félkörrel: ⊕
- különírás jele: függőleges vonás alul-fölül homorú félkörrel: ⊖
- A helyesírási hibák jelölése tájékoztasson a hibák minősítéséről is. A könnyebb összeszámolás végett a hibapont a hibával egy sorban a margón jelölhető.

A helyesírási hibák értelmezése és minősítése

- A helyesírás értékelése az érettségi írásbeli vizsgán 2017 májusától A magyar helyesírás szabályainak 12. kiadása alapján történik.
  - Ismétlődő hibákra csak az első előfordulás alkalmával adható hibapont. Csak az ugyanabban a szóban előforduló megegyező hiba számít ismétlődő hibának. Ugyanazon toldalékok hibás írása különböző szavakban nem ismétlődő hiba. (A központoszási hibák minősítését l. alább.)
  - A közkeletű szó fogalma bizonyos fokig környezet- és műveltségfüggő. Megítélésében meghatározóak a középiskolai tanulmányok, ugyanakkor a vizsgatárgy szakszókincse közkeletűnek tekintendő (pl. metafora, motívum, szimbólum, avantgárd, ars poetica).
  - A nyelvhelyességi hiba nem helyesírási hiba (pl. *-ban/-ben* és *-ba/-be* határozóragok tévesztése).
  - Az idézetekben elkövetett helyesírási hibákat a javító tanár ugyanúgy súlyos és egyéb hibák közé sorolja, ha a vizsgázónak volt lehetősége az idézet szövegének ellenőrzésére. Ha a vizsgázó emlékezetből idéz, és esetleg téved, hibáit az enyhe hibák közé kell sorolni. A költői-írói helyesírás átvétele a tanuló saját szövegében nem hiba, ha az idézet szó szerinti és idézőjellel jelölt. Amennyiben az idézet jelöletlen és/vagy tartalmi idézet, akkor az előforduló hibákra a hibának megfelelő hibapontszámot kell adni.
  - A helyesírási hibákat a szövegértési és a szövegalkotási feladatokban együttesen kell figyelembe venni.
-

- A vizsgadolgozat a helyesírás és az íráskép szempontjából nem értékelhető, azaz 0 pont, ha:
  - az érvelés vagy gyakorlati szövegalkotási feladatot a vizsgázó nem oldotta meg, vagy a megoldása terjedelme kevesebb, mint 12 szó
 ÉS
  - a műértelmező szövegalkotási feladatot nem oldotta meg, vagy a megoldása terjedelme kevesebb, mint 40 szó
 ÉS
  - a javító tanár úgy ítéli meg, hogy a szövegértési feladatsorban a vizsgázói megoldások terjedelme összességében nem teszi lehetővé a helyesírás és az íráskép értékelését.
- Ha a vizsgázó a megírt szövegalkotási feladatban a kidolgozási idő alatt javítani akar, akkor a javítás szabályos módja: a dolgozatíró a javítani kívánt szót / szavakat áthúzza, a helyesnek vélt szót / szavakat pedig újra leírja.
- Az ékezethasználattal pongyolának minősül, ha az egyezményes ékezetek helyett a vizsgázó egyéni jeleket használ. Az egyéni írássajátosságok nem mentesítik a vizsgázót a hosszú és a rövid magánhangzók megkülönböztetésének kötelezettsége alól.

A helyesírási típushibák pontozása

Megjegyzés: Az alábbiakban a súlyos hibáknak két típusát különböztetjük meg: az egyik 3 hibapontot, a másik 2 hibapontot ér.

Súlyos hiba (3 hibapont)

- mássalhangzók időtartamának hibás jelölése közhasználatú szavakban, (pl. *hallás, kommunikáció, reggel*)
- mássalhangzók kapcsolódásának hibás jelölése (teljes és részleges hasonulás, összeolvadás, rövidülés, nyúlás, kiesés (pl. *Ivett-tel, százszor, színpad, mondja, hallgat, egyes, gondtalan*))
- kis- és nagy kezdőbetű tévesztése közhasználatú tulajdonnevek (pl. *Magyar Tudományos Akadémia, Természet Világa*), melléknevek és egyelemű tulajdonnévből képzett melléknevek (pl. *francia, balatoni, vendéglátóipari, adys*) esetében
- igekötős igék hibás egybe-, illetve különírása (pl. *lemezgy, megy le, le fog menni, el tudja fogadni*)
- a *ly – j* tévesztése közhasználatú szavakban és toldalékokban (pl. *folyik, folyjon, megfojtja*)
- az *ly – j* hiánya vagy kiejtés szerinti jelölése
- a felszólító módú igealakok írásában előforduló hibák (pl. *higgyen, hagyja*)

Súlyos hiba (2 hibapont)

- tagadószó egybeírása az igével, tagadott szóval, tagadott kifejezéssel
- magánhangzók időtartamának tévesztése közhasználatú szavakban és toldalékokban (pl. *árbóc, búra, metafora, dicsér, kíváncsi, turista*); az *a-á* és *e-é* hangok felcserélése nem időtartamhiba, csak enyhe hiba)
- közhasználatú szavak elválasztása
- mondatkezdő nagybetű tévesztése

Enyhe (egyéb) hiba (1 hibapont)

- közhasználatú szavak/összetett szavak különírása, illetve szókapcsolatok egybeírása (pl. *csoda szép, nagy méretű, véghez visz; nyitvatartás (üzemidő), magyarszakkör, szabadvers, vendéglátóipari*)
- nem közhasználatú szavak súlyos hibái
- köznevek kezdőbetűjének tévesztése (pl. világháború)

- kezdőbetű tévesztése több elemből álló tulajdonnévből képzett melléknév esetében (pl. *New York-i, budapest – bécsi, Csokonai Vitéz Mihály-os*)
- betűtévesztés vagy felcserélés, betűkihagyás, szótagkihagyás
- a központosági hibák kivételével minden más, a súlyos hibák között nem felsorolt hiba

Központosági hiba (összesen maximum 4 hibapont)

A központosági hibák típusai:

- mondatzáró írásjelek
- tagmondatok közötti írásjelek (ide soroljuk a közbeékelés jelölését is)
- mondatrészek közötti írásjelek hiánya vagy téves jelölése
- egyéb írásjelek hiánya vagy téves jelölése (pl. a címek, a megszólítás, az idézés írásjelei, sorszámnevek, dátumok írása, szavak és szórészek közötti írásjelek elmaradása, írásjel indokolatlan átvitele új sorba, valamint minden olyan írásjel-használati hiba, ami az 1-3. típusba nem tartozik)

5, bármely típusú központosági hiba után 1 helyesírási hibapont jár. Központosági hibákra 4 hibapontnál több nem adható.

A helyesírási vizsgapont kiszámítása

A helyesírási hibapontok átszámítása vizsgaponttá úgy történik, hogy a javító tanár összegzi a súlyos, az enyhe és a központosági hibák hibapontjait, majd a következő táblázat szerint átváltja vizsgapontokra:

Hibaponthatár	Vizsgapont
0–2	8
3–4	7
5–6	6
7–8	5
9–10	4
11–12	3
13–14	2
15–16	1
17 –	0

Az íráskép értékelése

Adható összesen 2 pont a rendezettség, az olvashatóság és a kulturált forma (javítások, ékezethasználata kulturáltsága) alapján. A pongyola ékezethasználata hibái (az ékezetek egyéni vagy nehezen azonosítható módon jelölése) és a magánhangzók időtartamhibái nem moshatók egybe.

Teljesítményszintek:

- A dolgozat írásképe **0 pont**, ha az íráskép alig olvasható vagy a terjedelem nagy részében rendezetlen, vagy sok és kulturálatlan javítás van a szövegben, vagy a dolgozatíró az ékezetek szabályos jelölésére nem fordít figyelmet. A felsorolt hibatípusok közül egyetlen hibatípus megléte is 0 pontot eredményez, ha nagyszámú hiba fordul elő.
- **1 pont adható**, ha a dolgozat írásképe alapvetően rendezett, zömében jól olvasható, s a külső forma hibáinak száma (javítások, ékezethasználata rendezettsége) néhány hibánál nem több.
- **2 pont adható**, ha a dolgozat írásképe rendezett, végig jól olvasható, javításai szabályosak, és ékezethasználata követi a szabályos hangjelölést.